

07.07.2022

Rinnakkaistallentaminen on laillinen ja mutkaton avoimen julkaisemisen tie

Tiedekustantajat kävivät ResearchGaten kimppuun

Kaksi suurta tiedekustantajaa, Elsevier ja American Chemical Society (ACS), nosti lokakuun alussa Yhdysvalloissa kanteen tekijänoikeusrikkomuksesta tieteentekijöiden ResearchGate - yhteisöpalvelua vastaan. Vuosi sitten saman tyyppinen kanne nostettiin jo Euroopassa. Oikeustoimet olivat jatkoa kustantajien täyttymättä jääneille vetoomuksille, että ResearchGate viimein puuttuisi palvelussaan tapahtuviin tieteellisten artikkeleiden

jakamiskäytänteisiin. Aikaisemmin Elsevier on iskenyt kyntensä Academia.eduun sekä Sci-Hubiin.

Kustantajat eivät kuitenkaan ole olleet asiassa täysin yksimielisiä. ResearchGate ilmoitti viime vuonna aloittaneensa yhteistyön merkittävän Springer Nature -kustantajan kanssa. Yhteisenä tavoitteena on löytää ratkaisu tieteellisten artikkeleiden jakamiseen tekijänoikeuksia loukkaamatta. Peli tiedekustantamisen kentällä on siis kovaa, vaikka eri osapuolia tyydyttävään lopputulokseen pyritään aina ensisijaisesti neuvottelun keinoin.

Vuonna 2008 perustettu ResearchGate on yksi suurimmista tieteentekijöille suunnatuista ammatillisen verkostoitumisen sivustoista ja se on suosittu myös JYUn tutkijoiden keskuudessa. Palvelun käyttäjät voivat tehokkaasti jakaa verkostossaan julkaisujaan sekä muita tieteellisiä esityksiään.

Kaupalliset tiedekustantajat ovat jo pitkään tarkkailleet, kuinka ResearchGaten käyttäjät jakavat toisilleen kustantajan tekijänoikeuksin suojaamia julkaisujaan, jotka muutoin olisivat saatavissa ainoastaan tilausmaksullisina. Kustantajat eivät kuitenkaan salli artikkelin lopullisen, lehdessä julkaistun version tallentamista kustantajan oman sivuston ulkopuoliseen palveluun, ainakaan ilman erillistä lupaa. Tästä huolimatta tieteellisen sosiaalisen median palvelut ovat täynnä tutkijoiden sinne tallentamia kustantajan tiedostoja. Vastuu tallentamisesta esimerkiksi ResearchGateen on ollut tutkijalla, joka on lopulta puun ja kuoren välissä: ResearchGate ohjeistaa aina ensin tarkastamaan kustantajan rajoitukset, mutta kustantaja ei ole niitä läheskään aina ilmaissut selkeästi. ResearchGatea koskevan tapahtumaryppään seurauksena kustantajien linjaukset ovat kuitenkin nyt selkiytymässä, ja moni kustantaja onkin kieltänyt artikkelien jakamisen ResearchGatessa kokonaan.

Oikeustoimet ovat selvästi vaikuttaneet myös ResearchGaten toimintaan: ensin sen kerrottiin poistaneen palvelustaan suuren joukon laittomasti jaettuja artikkeleita, sen jälkeen ResearchGate on halunnut suositella tutkijoille erityisesti preprintien (vertaisarvioimattomien käsikirjoitusten) jakamista.

JYX-julkaisuarkisto: laillinen ja helppo tapa olla avoin

Tutkijan kannalta tässä monimutkaisessa kokonaiskuviossa on onneksi yksi selkeä osio: laillinen rinnakkaistallentaminen tapahtuu julkaisuarkistoissa. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto on [JYX](#), jonne yliopistomme tutkija voi tallentaa artikkelinsa kustantajan luvalla. Kustantaja voi rajata tätä asettamalla embargo-ajan ja määrittelemällä artikkelin version, jonka tutkija saa tallentaa. Sallituin rinnakkaistallennettava versio on final draft (AAM, post-print) eli vertaisarvioinnin jo läpikäynyt ja sisällöltään lopullinen muttei vielä kustantajan taittama teksti.

Olennaista on, että rinnakkaistallentaminen julkaisuarkistoon on laillista, sillä yli 85 % tiedekustantajista sallii sen – ja tilanne elää koko ajan. Tiedelehtien rinnakkaistallennuspolitiikat voi tarkastaa itsekkin [SherpaRomeo -palvelusta](#).

JYU:n tutkijat ovatkin pääsääntöisesti olleet varovaisia toimissaan ResearchGatessa. Avoimen tiedon keskus on myös johdonmukaisesti ohjeistanut rinnakkaistallentamaan JYXiin ja opastanut, että kun julkaisuarkistoon tallentaminen täyttää avoimuuden kriteerit myös virallisesti, on ResearchGatessa kysymys vain artikkelien jakamisesta tutkijalta toiselle. Kollegoiden toiminta ResearchGatessa herättää kuitenkin jatkuvasti tutkijoissa kysymyksiä.

[Jyväskylän yliopisto edellyttää kaikkien tutkimusjulkaisujen rinnakkaistallentamista JYXiin.](#) Rinnakkaistallentamista ei silti tule ajatella velvoitteena, vaan enemmänkin (etu)oikeutena ja luontevana osana julkaisemista. Avoimen tiedon keskus tukee tätä tekemällä rinnakkaistallentamisesta tutkijoillemme erityisen yksinkertaista. Kirjasto tarkastaa kirjoittajan puolesta artikkelin rinnakkaistallennusoikeuden. Ja päinvastoin kuin tieteellisessä somessa, on julkaisujen pitkäaikaissäilytys taattu. Julkaisu saa myös verkostoissa jaettavaksi pysyvän URN-tunnisteen. Mikäli julkaisu ei embargon vuoksi ole vielä avoimena JYXissä, voi siitä kiinnostunut pyytää kirjoittajalta itselleen kappaletta *Pyydä kopio tutkijalta* -painikkeen kautta.

Eivät julkaisuarkistotkaan vielä autuaaksi tee, vaikka nekin kehittyvät ominaisuuksiltaan koko ajan. Toistaiseksi ne eivät esimerkiksi tue tutkijoiden vuorovaikutusta ja verkostoitumista yhtä monipuolisesti kuin tieteelliset yhteisöpalvelut.

Tarvitaan myös muutosta asenteissa: tallentaessaan final draftin julkaisuarkistoon moni tutkija voi ehkä kokea olevansa cocktailtilaisuudessa pelkissä verkkareissa. Meidän näkökulmamme kuitenkin on, että sisältö on silti sama, vaikka ulkoasu onkin arkinen. Ja mikä tärkeintä: tieto on avoimesti, maksutta ja laillisesti kaikkien saatavilla.

Lähetä julkaisusi osoitteeseen jyx@jyu.fi

Lisää aiheesta:

- [ResearchGate vai julkaisuarkisto – vai molemmat?](#)
- Elsevier ja ACS vievät ResearchGaten [oikeuteen](#), Springer taas ilmoitti aloittavansa [yhteistyön](#) ResearchGaten kanssa
- [ResearchGate poisti suuren joukon laittomasti jaettuja artikkeleita palvelustaan](#)
- ResearchGate alkaa suunnata toimintaansa: suosittelee tutkijoille [vertaisarvioimattomien käsikirjoitusten \(preprintien\) jakamista](#)
- Elsevier ja ACS vievät ResearchGaten [oikeuteen myös Yhdysvalloissa](#) (4.10.2018)

Irene Ylönen, palvelupäällikkö

Sini Tuikka, julkaisija

Blogiteksti on lisensoitu [Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#).ukoordinaattori